॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके प्रथमः प्रपाठकः ॥

अङ्गिरसो वै सत्रमासत। तेषां पृश्निर्घर्मधुगासीत्। सर्जीषेणाजीवत्। तेऽब्रुवन्। कस्मै नु सत्रमास्महे। येऽस्या ओषधीर्न जनयाम इति। ते दिवो वृष्टिमसृजन्त। यावन्तः स्तोका अवापद्यन्त। तावतीरोषधयोऽजायन्त। ता जाताः पितरो विषेणालिम्पन्॥१॥

तासां जग्ध्वा रुप्यन्त्येत्। तेऽब्रुवन्। क इदमित्थमकरिति। वयं भागधेयमिच्छमाना इति पितरोऽब्रुवन्। किं वो भागधेयमिति। अग्निहोत्र एव नोऽप्यस्त्वित्यब्रुवन्। तेभ्य एतद्भागधेयं प्रायच्छन्। यद्धुत्वा निमार्ष्टि। ततो वै त ओषधीरस्वदयन्। य एवं वेद॥२॥

स्वदन्तेऽस्मा ओषधयः। ते वथ्समुपावासृजन्। इदं नो हव्यं प्रदापयेति। सोऽब्रवीद्वरं वृणै। दश मा रात्रीर्जातं न दोहन्। आसङ्गवं मात्रा सह चराणीति। तस्माद्वथ्सं जातं दश रात्रीर्न दुहन्ति। आसङ्गवं मात्रा सह चरति। वारेवृतꣳ ह्यस्य। तस्माद्वथ्सꣳ सꣳसृष्टधयꣳ रुद्रो घातुकः। अति हि सन्धान्धयति॥३॥

अलिम्पन्वेद घातुक एकं च॥३॥ [१]

प्रजापतिरग्निमसृजत। तं प्रजा अन्वसृज्यन्त। तमभाग उपास्त। सोऽस्य प्रजाभिरपाक्रामत्। तमवरुरुथ्समानोऽन्वैत्। तमवरुधं नाशक्नोत्। स तपोऽतप्यत। सोऽग्निरुपारमतातापि वै स्य प्रजापतिरिति। स रराटादुदमृष्ट॥४॥

तद्घृतमभवत्। तस्माद्यस्य दक्षिणतः केशा उन्मृष्टाः। ताञ्ज्येष्ठलक्ष्मी प्राजापत्येत्याहुः। यद्रराटादुदमृष्ट। तस्माद्रराटे केशा न सन्ति। तदग्नौ प्रागृह्णात्। तद्व्यचिकित्सत्। जुहवानी(३) मा हौषा(३)मिति। तद्विचिकित्सायै जन्म। य एवं विद्वान् विचिकित्सति॥५॥

वसीय एव चेतयते। तं वागभ्यवदज्जुहुधीति। सोऽब्रवीत्। कस्त्वमसीति। स्वैव ते वागित्यब्रवीत्। सोऽजुहोथ्स्वाहेति। तथ्स्वाहाकारस्य जन्म। य एवꣳस्वाहाकारस्य जन्म वेद। करोति स्वाहाकारेण वीर्यम्। यस्यैवं विदुषः स्वाहाकारेण जुह्वति॥६॥

भोगायैवास्य हुतं भवति। तस्या आहुत्यै पुरुषमसृजत। द्वितीयमजुहोत्। सोऽश्वमसृजत। तृतीयमजुहोत्। स गामसृजत। चतुर्थमजुहोत्। सोऽविमसृजत। पञ्चममजुहोत्।

सोऽजामसृजत॥७॥

सोऽग्निरबिभेत्। आहुतीभिर्वै माऽऽप्नोतीति। स प्रजापतिं पुनः प्राविशत्। तं प्रजापतिरब्रवीत्। जायस्वेति। सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति। तुभ्यमेवेदꣳ हूयाता इत्यब्रवीत्। स एतद्भागधेयमभ्यजायत। यदग्निहोत्रम्॥८॥

तस्मादग्निहोत्रमुच्यते। तद्धूयमानमादित्योऽब्रवीत्। मा हौषीः। उभयोर्वै नावेतदिति। सोऽग्निरब्रवीत्। कथं नौ होष्यन्तीति। सायमेव तुभ्यं जुहवन्। प्रातर्मह्यमित्यब्रवीत्। तस्मादग्नये सायꣳ हूयते। सूर्याय प्रातः॥९॥

आग्नेयी वै रात्रिः। ऐन्द्रमहः। यदनुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्। उभयमेवाग्नेयꣳ स्यात्। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। तथाऽग्नये सायꣳ हूयते। सूर्याय प्रातः। रात्रिं वा अनु प्रजाः प्र जायन्ते। अह्ना प्रति तिष्ठन्ति। यथ्सायं जुहोति॥१०॥

प्रैव तेन जायते। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। प्रत्येव तेन तिष्ठति। प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति। स एतदग्निहोत्रं मिथुनमपश्यत्। तदुदिते सूर्येऽजुहोत्। यजुषाऽन्यत्। तूष्णीमन्यत्। ततो वै स प्राजायत। यस्यैवं विदुष उदिते सूर्येऽग्निहोत्रं जुह्वति॥११॥

प्रैव जायते। अथो यथा दिवा प्रजानन्नेति। तादृगेव तत्। अथो खल्वाहुः। यस्य वै द्वौ पुण्यौ गृहे वसतः। यस्तयोरन्यꣳ राधयत्यन्यं न। उभौ वाव स तावृच्छतीति। अग्निं वावाऽऽदित्यः सायं प्र विशति। तस्मादग्निर्दूरान्नक्तं ददृशे। उभे हि तेजसी सम्पद्येते॥१२॥

उद्यन्तं वावाऽऽदित्यमग्निरनु समारोहति। तस्माद्धूम एवाग्नेर्दिवा ददृशे। यदग्नये सायं जुहुयात्। आ सूर्याय वृश्च्येत। यथ्सूर्याय प्रातर्जुहुयात्। आऽग्नये वृश्च्येत। देवताभ्यः समदं दध्यात्। अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेत्येव सायꣳ होतव्यम्। सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति प्रातः। तथोभाभ्याꣳ सायꣳ हूयते॥१३॥

उभाभ्यां प्रातः। न देवताभ्यः समदं दधाति। अग्निर्ज्योतिरित्याह। अग्निर्वै रेतोधाः। प्रजा ज्योतिरित्याह। प्रजा एवास्मै प्र जनयति। सूर्यो ज्योतिरित्याह। प्रजास्वेव प्रजातासु रेतो दधाति। ज्योतिरग्निः स्वाहेत्याह। प्रजा एव प्रजाता अस्यां प्रतिष्ठापयति॥१४॥

तूष्णीमुत्तरामाहुतिं जुहोति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। यदुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्।

यथाऽतिथये प्रद्रुताय शून्यायावसथायाहार्यꣳ हरन्ति। तादृगेव तत्। क्वाऽऽह ततस्तद्भवतीत्याहुः। यथ्स न वेद। यस्मै तद्धरन्तीति। तस्माद्यदौषसं जुहोति। तदेव सम्प्रति। अथो यथा प्रार्थमौषसं परिवेवेष्टि। तादृगेव तत्॥१५॥

अमृष्ट विचिकित्स्यंति जुह्वत्यजामंसृजताग्निहोत्रꣳ सूर्याय प्रातर्जुहोति जुह्वति सम्पद्येते हूयते स्थापयति सम्प्रति द्वे च॥१२॥———[२]

रुद्रो वा एषः। यदग्निः। पत्नी स्थाली। यन्मध्येऽग्नेरधिश्रयेत्। रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्। प्रमायुका स्यात्। उदीचोऽङ्गारान्निरूह्याधि श्रयति। पत्नियै गोपीथाय। व्यन्तान्करोति। तथा पत्न्यप्रमायुका भवति॥१६॥

घर्मो वा एषोऽशान्तः। अहरहः प्र वृज्यते। यदग्निहोत्रम्। प्रतिषिञ्चेत्पशुकामस्य। शान्तमिव हि पशव्यम्। न प्रतिषिञ्चेद्ब्रह्मवर्चसकामस्य। समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्। अथो खलु। प्रतिषिच्यमेव। यत्प्रतिषिञ्चति॥१७॥

तत्पशव्यम्। यज्जुहोति। तद्ब्रह्मवर्चसि। उभयमेवाकः। प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकात्। अगतं देवलोकम्। यच्छृतꣳ हविरनभिघारितम्। अभि द्योतयति। अभ्यैवैनद्घारयति। अथो देवत्रैवैनद्गमयति॥१८॥

पर्यग्नि करोति। रक्षसामपहत्यै। त्रिः पर्यग्नि करोति। त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। यत्प्राचीनमुद्वासयेत्। यजमानꣳ शुचाऽर्पयेत्। यद्दक्षिणा। पितृदेवत्यꣳ स्यात्। यत्प्रत्यक्॥१९॥

पत्नीꣳ शुचाऽर्पयेत्। उदीचीनमुद्वासयति। एषा वै देवमनुष्याणाꣳ शान्ता दिक्। तामेवैनदनूद्वासयति शान्त्यै। वर्त्म करोति। यज्ञस्य सन्तत्यै। निष्टपति। उपैव तथ्स्तृणाति। चतुरुन्नयति। चतुष्पादः पशवः॥२०॥

पशूनेवाव रुन्धे। सर्वान्पूर्णानुन्नयति। सर्वे हि पुण्या राद्धाः। अनूच उन्नयति। प्रजाया अनूचीनत्वाय। अनूच्येवास्य प्रजाऽर्धुका भवति। सम्मृशति व्यावृत्त्यै। नाहौष्यन्नुप सादयेत्। यदहौष्यन्नुपसादयेत्। यथाऽन्यस्मा उपनिधाय॥२१॥

अन्यस्मै प्रयच्छति। तादृगेव तत्। आऽस्मै वृश्च्येत। यदेव गार्हपत्येऽधि श्रयति। तेन गार्हपत्यं प्रीणाति। अग्निरबिभेत्। आहुतयो माऽत्यैष्यन्तीति। स एताꣳ समिधमपश्यत्। तामाऽधत्त। ततो वा अग्नावाहुतयोऽध्रियन्त॥२२॥

यदेनꣳ समयच्छत्। तथ्समिधः समित्त्वम्। समिधमा दधाति। समेवैनं यच्छति। आहुतीनां धृत्यै। अथो अग्निहोत्रमेवेध्मवत्करोति। आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यदेकाꣳ समिधमाधाय द्वे आहुती जुहोति। अथ कस्याꣳ समिधि द्वितीयामाहुतिं जुहोतीति॥२३॥

यद्वे समिधावा दध्यात्। भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। एकाꣳ समिधमाधाय। यजुषाऽन्यामाहुतिं जुहोति। उभे एव समिद्वती आहुती जुहोति। नास्मै भ्रातृव्यं जनयति। आदीप्तायां जुहोति। समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्। अथो यथाऽतिथिं ज्योतिष्कृत्वा परिवेवेष्टि। तादृगेव तत्। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। तस्माद्द्विपाच्चतुष्पादमत्ति। अथो द्विपद्येव चतुष्पदः प्रतिष्ठापयति॥२४॥

भवति प्रतिपिश्चतिं गमयति प्रत्यक्पशवं उपनिधायाँध्रियन्तेति तच्चत्वारिं च॥९॥ [३]

उत्तरावतीं वै देवा आहुतिमजुहवुः। अवाचीमसुराः। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादिति। कनीयस्तस्य पूर्वꣳ हुत्वा। उत्तरं भूयो जुहुयात्। एषा वा उत्तरावत्याहुतिः। तान्देवा अजुहवुः। ततस्तेऽभवन्॥२५॥

यस्यैवं जुह्वति। भवत्येव। यं कामयेत पापीयान्थ्स्यादिति। भूयस्तस्य पूर्वꣳ हुत्वा। उत्तरं कनीयो जुहुयात्। एषा वा अवाच्याहुतिः। तामसुरा अजुहवुः। ततस्ते पराऽभवन्। यस्यैवं जुह्वति। परैव भवति॥२६॥

हुत्वोप सादयत्यजामित्वाय। अथो व्यावृत्त्यै। गार्हपत्यं प्रतीक्षते। अननुध्यायिनमेवैनं करोति। अग्निहोत्रस्य वै स्थाणुरस्ति। तं य ऋच्छेत्। यज्ञस्थाणुमृच्छेत्। एष वा अग्निहोत्रस्य स्थाणुः। यत्पूर्वाऽऽहुतिः। तां यदुत्तरयाऽभि जुहुयात्॥२७॥

यज्ञस्थाणुमृच्छेत्। अतिहाय पूर्वामाहुतिं जुहोति। यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति। अथो भ्रातृव्यमेवास्वाऽति क्रामति। अवाचीनꣳ सायमुपमार्ष्टि। रेत एव तद्दधाति। ऊर्ध्वं प्रातः। प्र जनयत्येव तत्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। चतुरुन्नयति॥२८॥

द्विर्जुहोति। अथ क्व द्वे आहुती भवत इति। अग्नौ वैश्वानर इति ब्रूयात्। एष वा अग्निर्वैश्वानरः। यद्ब्राह्मणः। हुत्वा द्विः प्राश्नाति। अग्नावेव वैश्वानरे द्वे आहुती जुहोति। द्विर्जुहोति। द्विर्निमार्ष्टि। द्विः प्राश्नाति॥२९॥

षट्थ्सम्पद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किं देवत्यमग्निहोत्रमिति। वैश्वदेवमिति ब्रूयात्। यद्यजुषा जुहोति। तदैन्द्राग्नम्। यत्तूष्णीम्। तत्प्राजापत्यम्॥३०॥

यन्निमार्ष्टि। तदोषधीनाम्। यद्द्वितीयम्। तत्पितॄणाम्। यत्प्राश्ञाति। तद्गर्भाणाम्। तस्माद्गर्भा अनश्ञन्तो वर्धन्ते। यदाचामति। तन्मनुष्याणाम्। उदङ्वर्यावृत्याचामति॥३१॥

आत्मनो गोपीथाय। निर्णेनेक्ति शुद्ध्यै। निष्टपति स्वगाकृत्यै। उद्दिशति। सप्तऋषीनेव प्रीणाति। दक्षिणा पर्यावर्तते। स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते। तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरः। अथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते। हुत्वोप समिन्धे॥३२॥

ब्रह्मवर्चसस्य समिद्ध्यै। न बर्हिरनु प्र हरेत्। असꣳस्थितो वा एष यज्ञः। यदग्निहोत्रम्। यदनु प्रहरेत्। यज्ञं विच्छिन्द्यात्। तस्मान्नानु प्रहृत्यम्। यज्ञस्य सन्तत्यै। अपो नि नयति। अवभृथस्यैव रूपमकः॥३३॥

अभवन्भवति जुहुयान्नयति मार्ष्टि द्विः प्राश्ञाति प्राजापत्यमाचामतीन्धेऽकः॥९॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। अग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः। किं प्रायणमग्निहोत्रमिति। वथ्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायणम्। अग्निहोत्रं यज्ञानाम्। तस्य पृथिवी सदः। अन्तरिक्षमाग्नीध्रम्। द्यौर्हविर्धानम्। दिव्या आपः प्रोक्षणयः। ओषधयो बर्हिः॥३४॥

वनस्पतय इध्मः। दिशः परिधयः। आदित्यो यूपः। यजमानः पशुः। समुद्रोऽवभृथः। संवथ्सरः स्वगाकारः। तस्मादाहिताग्नेः सर्वमेव बर्हिष्यं दत्तं भवति। यथ्सायं जुहोति। रात्रिमेव तेन दक्षिण्यां कुरुते। यत्प्रातः॥३५॥

अहरेव तेन दक्षिण्यं कुरुते। यत्ततो ददाति। सा दक्षिणा। यावन्तो वै देवा अहुतमादन्। ते पराऽभवन्। त एतदग्निहोत्रꣳ सर्वस्यैव समवदायाजुहवुः। तस्मादाहुः। अग्निहोत्रं वै देवा गृहाणां निष्कृतिमपश्यन्निति। यथ्सायं जुहोति। रात्रिया एव तद्धुताद्याय॥३६॥

यजमानस्यापराभावाय। यत्प्रातः। अह्न एव तद्धुताद्याय। यजमानस्यापराभावाय। यत्ततोऽश्ञाति। हुतमेव तत्। द्वयोः पयसा जुहुयात्पशुकामस्य। एतद्वा अग्निहोत्रं मिथुनम्। य एवं वेद। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥३७॥

इमामेव पूर्वया दुहे। अमूमुत्तरया। अधिश्रित्योत्तरमा नयति। योनावेव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने। आज्येन जुहुयात्तेजस्कामस्य। तेजो वा आज्यम्। तेजस्व्येव भवति। पयसा पशुकामस्य। एतद्वै पशूनाꣳ रूपम्। रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्धे॥३८॥

पशुमानेव भवति। दध्नेन्द्रियकामस्य। इन्द्रियं वै दधि। इन्द्रियाव्येव भवति। यवाग्वा ग्रामकामस्यौषधा वै मनुष्याः। भागधेयेनैवास्मै सजातानव रुन्धे। ग्राम्येव भवति। अयज्ञो वा एषः। योऽसामा॥३९॥

चतुरुन्नयति। चतुरक्षरꣳ रथन्तरम्। रथन्तरस्यैष वर्णः। उपरीव हरति। अन्तरिक्षं वामदेव्यम्। वामदेव्यस्यैष वर्णः। द्विर्जुहोति। द्व्यक्षरं बृहत्। बृहत एष वर्णः। अग्निहोत्रमेव तथ्सामन्वत्करोति॥४०॥

यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो वेद। उपैनमुपसदो नमन्ति। विन्दत उपसत्तारम्। उन्नीयोप सादयति। पृथिवीमेव प्रीणाति। होष्यन्नुपसादयति। अन्तरिक्षमेव प्रीणाति। हुत्वोप सादयति। दिवमेव प्रीणाति। एता वा अग्निहोत्रस्योपसदः॥४१॥

य एवं वेद। उपैनमुपसदो नमन्ति। विन्दत उपसत्तारम्। यो वा अग्निहोत्रस्याश्रावितं प्रत्याश्रावितꣳ होतारं ब्रह्माणं वषट्कारं वेद। तस्य त्वेव हुतम्। प्राणो वा अग्निहोत्रस्याश्रावितम्। अपानः प्रत्याश्रावितम्। मनो होता। चक्षुर्ब्रह्मा। निमेषो वषट्कारः॥४२॥

य एवं वेद। तस्य त्वेव हुतम्। सायं यावानश्च वै देवाः प्रातर्यावाणश्चाग्निहोत्रिणो गृहमागच्छन्ति। तान् यन्न तर्पयेत्। प्रजयाऽस्य पशुभिर्वि तिष्ठेरन्। यत्तर्पयेत्। तृप्ता एनं प्रजया पशुभिस्तर्पयेयुः। सजूर्देवैः सायं यावभिरिति सायꣳ सम्मृशति। सजूर्देवैः प्रातर्यावभिरिति प्रातः। ये चैव देवाः सायं यावानो ये च प्रातर्यावाणः॥४३॥

तानेवोभयाꣳस्तर्पयति। त एनं तृप्ताः प्रजया पशुभिस्तर्पयन्ति। अरुणो ह स्माहौपवेशिः। अग्निहोत्र एवाहꣳ सायं प्रातर्वज्रं भ्रातृव्येभ्यः प्र हरामि। तस्मान्मत्पापीयाꣳसो भ्रातृव्या इति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। समिथ्सप्तमी। सप्तपदा शक्करी। शाक्करो वज्रः। अग्निहोत्र एव तथ्सायं प्रातर्वज्रं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति। भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति॥४४॥

बर्हिः प्रातरहुताद्याय जायते रुन्धेऽसामा करोत्येता वा अग्निहोत्रस्योपसदो वषट्कारश्च प्रातर्यावाणो वज्रस्त्रीणि च॥११॥ [५]

प्रजापतिरकामयताऽऽत्मन्वन्मे जायेतेति। सोऽजुहोत्। तस्याऽऽत्मन्वदजायत। अग्निर्वायुरादित्यः। तेऽब्रुवन्। प्रजापतिरहौषीदात्मन्वन्मे जायेतेति। तस्य वयमजनिष्महि। जायतान्न आत्मन्वदिति तेऽजुहवुः। प्राणानामग्निः। तनुवै वायुः॥४५॥

चक्षुष आदित्यः। तेषाꣳ हुतादजायत गौरेव। तस्यै पर्यसि व्यायच्छन्त। ममं हुतादजनि ममेति। ते प्रजापतिं प्रश्नमायन्। स आदित्योऽग्निमब्रवीत्। यतरो नौ जयात्। तन्नौ सहासदिति। कस्यै कोऽहौषीदिति प्रजापतिरब्रवीत्कस्यै क इति। प्राणानामहमित्यग्निः॥४६॥

तनुवा अहमिति वायुः। चक्षुषोऽहमित्यादित्यः। य एव प्राणानामहौषीत्। तस्य हुतादजनीति। अग्नेर्हुतादजनीति। तदग्निहोत्रस्याग्निहोत्रत्वम्। गौर्वा अग्निहोत्रम्। य एवं वेद गौरग्निहोत्रमिति। प्राणापानाभ्यामेवाग्निꣳ समर्धयति। अव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति॥४७॥

य एवं वेद। तौ वायुरब्रवीत्। अनु मा भजतमिति। यदेव गार्हपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्रवान्। तेन त्वां प्रीणानित्यब्रूताम्। तस्माद्यद्गार्हपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्रवति। वायुमेव तेन प्रीणाति। प्रजापतिर्देवताः सृजमानः। अग्निमेव देवतानां प्रथममसृजत। सोऽन्यदालम्भ्यमवित्वा॥४८॥

प्रजापतिमभि पर्यावर्तत। स मृत्योरबिभेत्। सोऽमुमादित्यमात्मनो निरमिमीत। तꣳ हुत्वा पराङ्वर्यावर्तत। ततो वै स मृत्युमपाजयत्। अप मृत्युं जयति। य एवं वेद। तस्माद्यस्यैवं विदुषः। उतैकाहमुत द्व्यहं न जुह्वति। हुतमेवास्य भवति। असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥४९॥

तनुवै वायुरग्निर्भवत्यवित्वा भवत्येकं च॥५॥ [६]

रौद्रं गवि। वायव्यमुपसृष्टम्। आश्विनं दुह्यमानम्। सौम्यं दुग्धम्। वारुणमधि श्रितम्। वैश्वदेवा भिन्दवः। पौष्णमुदन्तम्। सारस्वतं विष्यन्दमानम्। मैत्रꣳ शरः। धातुरुद्वासितम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः प्र क्रान्तम्। द्यावापृथिव्यꣳ ह्रियमाणम्। ऐन्द्राग्नमुपसन्नम्। अग्नेः पूर्वाऽऽहुतिः। प्रजापतेरुत्तरा। ऐन्द्रꣳ हुतम्॥५०॥

उद्वासितꣳ सप्त च॥१॥ [७]

दक्षिणत उप सृजति। पितृलोकमेव तेन जयति। प्राचीमा वर्तयति। देवलोकमेव तेन जयति। उदीचीमावृत्य दोग्धि। मनुष्यलोकमेव तेन जयति। पूर्वौ दुह्याज्ज्येष्ठस्य

ज्यैष्ठिनेयस्य। यो वा गतश्रीः स्यात्। अपरौ दुह्यात्कनिष्ठस्य कानिष्ठिनेयस्य। यो वा बुभूषेत्॥५१॥

न सं मृशति। पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै। वायव्यं वा एतदुपसृष्टम्। आश्विनं दुह्यमानम्। मैत्रं दुग्धम्। अर्यम्ण उद्वास्यमानम्। त्वाष्ट्रमुन्नीयमानम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः प्रक्रान्तम्। द्यावापृथिव्यꣳ ह्रियमाणम्॥५२॥

ऐन्द्राग्नमुप सादितम्। सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यो जुहोति। योऽग्निहोत्रं जुहोति। यथा खलु वै धेनुं तीर्थे तर्पयति। एवमग्निहोत्री यजमानं तर्पयति। तृप्यति प्रजया पशुभिः। प्र सुवर्गं लोकं जानाति। पश्यति पुत्रम्। पश्यति पौत्रम्। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते। यस्यैवं विदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति। य उ चैनदेवं वेद॥५३॥

बुभूषेद्ध्रियमाणञ्जायते द्वे च॥३॥ [८]

त्रयो वै प्रैयमेधा आसन्। तेषां त्रिरेकोऽग्निहोत्रमजुहोत्। द्विरेकः। सकृदेकः। तेषां यस्त्रिरजुहोत्। स ऋचाऽजुहोत्। यो द्विः। स यजुषा। यः सकृत्। स तूष्णीम्॥५४॥

यश्च यजुषाऽजुहोद्यश्च तूष्णीम्। तावुभावार्ध्नुताम्। तस्माद्यजुषाऽऽहुतिः पूर्वा होतव्या। तूष्णीमुत्तरा। उभे एवर्धी अव रुन्धे। अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति सायं जुहोति। रेत एव तद्दधाति। सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातः। रेत एव हितं प्र जनयति। रेतो वा एतस्य हितं न प्र जायते॥५५॥

यस्याग्निहोत्रमहुतꣳ सूर्योऽभ्युदेति। यद्यन्ते स्यात्। उन्नीय प्राङुदाद्रवेत्। स उपसाद्यातमितोरासीत। स यदा ताम्येत्। अथ भूः स्वाहेति जुहुयात्। प्रजापतिर्वै भूतः। तमेवोपासरत्। स एवैनं तत उन्नयति। नार्तिमार्च्छति यजमानः॥५६॥

तूष्णीं जायते यजमानः॥३॥ [९]

यदग्निमुद्धरति। वसवस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। वसुष्वेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। निहितो धूपायञ्छेते। रुद्रास्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। रुद्रेष्वेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। प्रथममिध्ममर्चिरा लभते। आदित्यास्तर्ह्यग्निः॥५७॥

तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। आदित्येष्वेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। सर्व एव सर्वश इध्म आदीप्तो भवति। विश्वे देवास्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। विश्वेष्वेवास्य

देवेष्वग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। नितरामर्चिरुपावैति लोहिनीकेव भवति। इन्द्रस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। इन्द्र एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति॥५८॥

अङ्गारा भवन्ति। तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदेति। प्रजापतिस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते। ब्रह्म तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुह्वति। ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति। वसुषु रुद्रेष्वादित्येषु विश्वेषु देवेषु। इन्द्रे प्रजापतौ ब्रह्मन्। अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति। यस्यैवं विदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति। य उ चैनदेवं वेद॥५९॥

आदित्यास्तर्ह्यग्निरिन्द्र एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति देवेषु चत्वारि च (यदग्निर्निहितः प्रथमꣳ सर्व एव नितरामङ्गाराः शरोऽङ्गारा ब्रह्म वसुष्वष्टौ॥)॥३॥ [१०]

ऋतं त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति। सत्यं त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः। अग्निर्वा ऋतम्। असावादित्यः सत्यम्। अग्निमेव तदादित्येन सायं परिषिञ्चति। अग्निना-ऽऽदित्यं प्रातः सः। यावदहोरात्रे भवतः। तावदस्य लोकस्य। नार्तिर्न रिष्टिः। नान्तो न पर्यन्तोऽस्ति। यस्यैवं विदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति। उचैनदेवं वेद॥६०॥

अस्ति द्वे च॥१॥ [११]

अङ्गिरसः प्रजापतिरग्निꣳ रुद्र उत्तरावतीं ब्रह्मवादिनोऽग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः प्रजापतिरकामयताऽऽत्मन्वद्रौद्रङ्गविं दक्षिणतस्त्रयो वै यदग्निमृतं त्वा सत्येनैकादश॥११॥

अङ्गिरसः प्रैव तेन पशूनेव यन्निमार्ष्टि यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो दक्षिणतः षष्टिः॥६०॥

अङ्गिरसो य उचैनदेवं वेद॥

हरिः ॐ॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः॥

generated on **December 7, 2025**

Downloaded from http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits